

Ramiz Orsər

(əvvəli qəzetin 30 aprel sayında)

Onun oxucularına təqdim etdiyi tarixi jurnalistika mətnlərinin hamısında mətnə, dilə, dövrün üslubuna, klassik jurnalistlərə dərin məhəbbəti və bitib-tükənməyən sevgisi dayanır. Elə bu məhəbbət, bu sevgi ilə də Şirməmməd Hüseynov ölməz Üzeyir Hacıbəylinin vaxtı ilə nəşrlərdən kənara qoyulmuş, ixtisar və "redaktə" edilmiş əsərlərinə yeni həyat vermişdir.

Professor Yalçın Əlizadə çox haqlı olaraq Şirməmməd Hüseynovu "Jurnalistikamızın vicdan səsi" adlandırır, onun bənzərsiz fəaliyyətini, yorulmaq, usanmaq bilməyən axtarışlarını və çap etdirdiyi (istər dövrü mətbuatda, istərsə də kitablar şəklində) yazılarını təqdir edir və yüksək dəyər verir. Üzeyir Hacıbəylinin "Nəşrlərdə kənara qoyulmuş, ixtisar və "redaktə edilmiş əsərlərinin kitab şəklində çap olunmasını alqışlayan Y.Əlizadə yazır: "Üzeyir bəy irsinin pərəstişkarı kimi Şirməmməd Hüseynov bu dəfə də alim-vətəndaş mövqeyini ortaya qoyaraq heç kəsdən sifariş, göstəriş və əməli kömək gözləmədən bu gərəkli işi yerinə yetirmişdir.

1904-1912-ci illəri əhatə edən cildə

Ü.Hacıbəylinin bu vaxtadək heç bir nəşrə daxil edilməmiş 116 əsəri yenidən işıq üzü görmüşdür. "Kaspi", "İrşad", "Tərəqqi", "Həqiqət" və "İqbal" qəzetlərində dərc olunmuş bu yazıların əvvəlki nəşrlərə daxil edilməməsinin səbəbi həmin əsərlərdə qoyulan, dövr üçün "bir növ sərfəli olmayan" və "artıq görünən" mövzu, məsələ və problemlərdir".

Şirməmməd Hüseynovun klassik publisistik irsimizi yenidən təbliğ və nəşr edib onlara "yeni həyat vermək borcu" istiqamətindəki ardıcıl və məqsədyönlü fəaliyyətini təqdir edən pro-

fessor Alxan Bayramoğlu "Klassik publisistik irsin toplanması və yenidən nəşri məsələlərinə dair" məqaləsində yazır: "Alimin ciddi mətnşünaslıq səriştəsi, vətəndaşlıq təəssübkeşliyi və sosial-siyasi ayıqlığı ilə işıq üzü görən "Üzeyir Hacıbəyli. Nəşrlərdə kənara qoyulmuş əsərləri" (Bakı, 2009) və "Üzeyir Hacıbəyli. Nəşrlərdə kənara qoyulmuş, ixtisar və "redaktə" edilmiş əsərləri" (Bakı, 2010) kitablarında vaxtı ilə həm ideoloji təzyiqdən, həm də təcrübəsizlik və naşılıq ucbatından meydana çıxan təhrif və ixtisarlar bərpa edilmişdir."

Professor Alxan Bayramoğlu

alim həssaslığı ilə bir qədər də irəli gedərək tam aydınlığı və açıqlığı ilə göstərir ki, Şirməmməd Hüseynov klassik publisistik irsimizə bir neçə yöndən yanaşır. Yəni onun dərc etdirdiyi yazıları çeşidləməsinin və həmin materiallarla bağlı izah və şərhlərinin məzmunu, məqsədi çoxşaxəli və zəngindir.

Alim bu sırada Ü.Hacıbəyli irsinin tədqiqinə də diqqət yetirərək göstərir ki, Ş.Hüseynov klassik publisistik nəşrin bütövlüyünü, tamlığını bərpa etməklə milli elmi və əqli düşüncənin mükəmməlliyinə xidmət göstərir.

Hörmətli alimin də qeyd etdiyi kimi, "humanitar elmi təfəkkür və elmi düşüncə mətnə əsaslanır". Hər kəsə də gün kimi aydındır ki, müraciət olunan mətn mükəmməl olduqda ona istinadən söylənilən fikir, əldə edilən nəticə və əldə edilən qənaət təhrifsiz, şəffaf və aydın üzə çıxdığı kimi, onlardan gözlənilən və gözlənilənlərdən doğan tələyüklü nəticələr də səmərəli olur.

Şirməmməd Hüseynovun Üzeyir bəy Hacıbəylinin nəşrlərdə kənara qoyulmuş, ixtisar və "redaktə" edilmiş publisistik yazılarının əvvəlcə "525-ci qəzet" in səhifələrində, daha sonra isə ayrıca iki kitab şəklində çap etdirib oxuculara çatdırması da məhz onun Azərbaycan sevgisindən irəli gəlir. Sözüün həqiqi mənasında Şirməmməd müəllimin Üzeyir bəyin publisistik irsi üzərində apardığı mətnşünaslıq və bərpa işi həm elmi, həm də dövlətçilik baxımından çox əhəmiyyətlidir.

Şirməmməd Hüseynovun klassik publisistik işinə çox böyük dəyər verən şair Rəşad Məcid (o həm də böyük ustadın tələbəsi olmuşdur) yazır:

- Şirməmməd müəllim Məhəmməd Əmin Rəsulzadəni, Üzeyir Hacıbəyovu "525" in müəlliflərinə çevirdi, "Həyat" ın, "İrşad" ın ilk sayları, "Azərbaycan" qəzetinin Cümhuriyyətin 1 yaşına aid sayı latın qrafikasıyla, "525" ə əlavə kimi çap olundu. Cümhuriyyət tariximizlə, mətbuat tariximizlə bağlı ən ciddi məsələlərə Şirməmməd müəllimin münasibəti-ni, tapdığı yeni faktları, üzə çıxardığı yazıları məmnuniyyətlə çap etdik".

"Prinsipiallıq, işgüzarlıq, obyektivlik nümunəsi" (Əflatun Almasov) olan Şirməmməd müəllim qəzetlərdə çap etdirdiklərini ayrıca kitab halında çap etdirmək ehtirasından da qalmır, aldığı təqaüdü-nü də bu işə sərf etməkdən böyük məmnunluq duyur, çapa hazırladığı kitablar işıq üzü gördükcə rahatlanır və növbəti dəfə dərinədən nəfəs alır.

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Mahmud Mahmudov "Azərbaycan jurnalistikasının canlı korifeyi" adlı yazısında Ş. Hüseynov yaradıcılığına olan heyrət və rəğbətini gizlətməyərək yazırdı: "Uzun müddət bizə elə gəlib ki, dahi Üzeyir Hacıbəyovun yazıb yaratdıqları bütünlüklə ortaya çıxarılıb, oxucuların, tamaşaçıların mühakiməsinə verilib. Lakin bu günlərdə Şirməmməd müəllim onun diqqətdən yayınırılmış, kənara qoyulmuş qələm məhsullarından ibarət yeni bir kitabı nəşr etdirib.

Nəticədə

böyük mütəfəkkirin Azərbaycan xalqı qarşısında xidməti, dövrünün təzadlı, anti-humanist meyl və maraqları ilə barışmazlığı daha aydın görünüb. Odur ki, bu istiqamətdə çox maraqlı, həddindən ziyadə tədqiqatların aparılması və tapıntıların kitab şəklində nəşri az qala Üzeyir Hacıbəyovun yenidən heykəlinin qoyulmasına bərabərdir".

Şirməmməd Hüseynovun böyüklüyü, onun gördüyü bu işin əhəmiyyəti bir də ondadır ki, Üzeyir bəyin nəşrlərdən kənara qoyulmuş əsərləri tarixi gerçəkliyi bir daha ortaya qoymaqla, bu günə də həmahəng olduğunu bürzə verir. Onları nəşrlərdən kənarda saxlayanların qorxaqlığını, yaltaqlığını və ikiüzlülüynü xalqın "gözünə kül üfürüb, tor tutduqlarını" isə Şirməmməd Hüseynov millətə təmənnəsiz xidmətləri ilə bir daha isbatlayır.

Burda yadıma qədim yunan filosofu Sokratın bir sözü düşdü. O yazırdı ki,

"dünyada hər şeyə qiymət qoymaq olar, lakin müəllimin əsərinə qiymət qoymaq olmaz. Bu deyimin doğruluğunu Ş. Hüseynov M.Ə.Rəsulzadə irsinin "Azərbaycan" qəzetində parlament hesabatları və sərhərlər" (3 cildə) kitablarının nəşri sözün həqiqi mənasında heç bir qiymətlə ölçülə bilməz.

Böyük tədqiqatçı alimin gərgin əməyinin və yuxusuz gecələrinin bəhrəsi olan "Üzeyir Hacıbəyli. Nəşrlərdə kənara qoyulmuş mətbu əsərləri" (I hissə) və Üzeyir Hacıbəyli - "Nəşrlərdə kənara qoyulmuş, ixtisar və "redaktə" edilmiş əsərləri" (II hissə) kitablarının nəşri ilə bir daha yunan filosofunun kəlamının həyatiliyini, doğruluğunu və həmişəyaşarlığını təsdiqlədi. Bu iki kitabın nəşri Şirməmməd Hüseynovun dahi Üzeyir bəy irsinə sevgisi hətta bütün maddi çətinlikləri belə üstələdiyini, onların nəşri-nə "yoxdan var ol-

manın" yaşıl işığını yandırmaqla, bütün müşkülləri asan elədi və onları yenidən xalqın istifadəsinə verdi.

Tarixi gerçəkliklər

çox vaxt elə tarixin özünün sərt həqiqətləri ilə zuhur edir, təsdiqlənir və üzə çıxır. Tarixi şəxsiyyətləri, onların yaradıcılıq nümunələrini tədqiq edib üzə çıxarmaq, layiq olduğu dəyəri vermək, qiymətləndirmək, çağdaş oxuculara, xiridarlara və gələcək nəsillərə çatdırmaq missiyasını da tale, qədər, qismət (adını nə istəyirsinizsə elə də qoyun!) elə o tarixi şəxsiyyətlərin səviyyəsində yetişən və formalaşan şəxsiyyətlərə-tədqiqatçı alimlərə qismət edir. Böyüklüyü və müqəddəsliyi də böyük və müqəddəs adam görə və haqqında söhbət açə bilər. Əlbəttə, H. Zərdabi, M.Ə.Rəsulzadə, Ü.Hacıbəyli, Ə.Hüseynzadə, Ə.Ağaoğlu və b. haqqında söz deməyə, onların yaradıcılıqlarını tədqiq etməyə səy göstərən adamın da buna gərək mənəvi haqqı olsun. Şirməmməd Hüseynov tədqiq etdiyi, haqqında söz dediyi şəxsiyyətlərin mənəvi dünyalarına, vətən və xalq sevgilərinə, milli və millət təəssübkeşliklərinə dərinədən bələd olmaqla, elmi cəsarəti, fəhmi, publisist ustalığı, tədqiqatçı alim prinsipiallığı, niyyət və əməl saflığı, əyilməzliyi və qətiyyəti ilə bu haqqa, bu səlahiyyətə sahib çıxmışdır. Üstəlik, onun təmənnəsiz sevgisi də bu işdə - Üzeyir bəyin nəşrlərdən kənara qoyulmuş, ixtisar və "redaktə" olunmuş əsərlərini toplayaraq iki kitabda çap etdirmək səlahiyyətini təsdiqləmişdir. Bütün bunların təməlinə yaratmaq eşqi, sənət yanğısı və həqiqət sevgisi dayanır.

Şirməmməd Hüseynov titanik fəaliyyətinin işığında Üzeyir Hacıbəylinin publisistikasının bundan əvvəlki nəşrlərində "yol verilmiş xətalara" aradan qaldırdı:

- Tədqiqatçı Ü. Hacıbəylinin nəşrlərdən kənara qoyulmuş məqalələrini-19 çap vərəqi həcmində (300 səhifə) əsərlərini I hissə kimi çap etdirdi. (Bakı, Elm, 2009)

- "Nəşrlərdə kənara qoyulmuş, ixtisar və "redaktə" edilmiş əsərləri" 15 çap vərəqi həcmində (236 səhifə) əsərlərini II hissə kimi çap etdirmək-

lə (Bakı, Elm, 2010) çox böyük bir işi - Akademiyanın bir institutunun və ya bir elmi mərkəzin görə biləcəyi bir işi təkbaşına həyata keçirdi.

- 2 hissəliyə daxil etdiyi əsərləri tədqiqatçı zəhmətilə toplamış;

- Onları ərəb əlifbasından latın qrafikalı Azərbaycan əlifbasına çevrilmiş;

- İxtisar və "redaktə" edilmiş mətnləri orjinalı ilə tutuşduraraq olduğu kimi-Üzeyir bəyin qələmindən çıxdığı kimi düzəltmiş;

- Mətnlərdə getmiş və bu gün oxucu üçün semantikasını çətin anlaşılan sözlərin lüğətini tərtib etmiş;

- Məqalələri Üzeyir bəyin vaxtilə iki dildə-Azərbaycan və rus dillərində yazdığı kimi təqdim etmiş, bir sıra əsərlərinin qəsdən ixtisar edilməsi şərhlərdə yer almış əsassız ittihamların yer almasını, tarixi faktların saxtalaşdırılması hallarının aradan qaldırılmasını təmin etmiş;

- Məqalələrin hamısının mənbəyi harada hansı mətbu orqanında, hansı imza ilə, nə zaman dərc olunduğunu göstərmiş;

- Bir sözlə, tədqiqatçı alim kiçik şərhləri və hər iki hissəyə yazdığı "Ön söz"lərlə də məqalələrin hamısında ürəyi millətin ürəyilə bir döyünən, xalqın azad, demokratik bir dövlətin vətəndaşı kimi görmək, bizə dostumuzu və düşmənimizi tanımaq işini həyata keçirən bir insanın, publisistin, vətəndaşın qəlbinin genişliyini, onun hərarətini, bu hərarətin möhtəşəmliyini və tükənməzliyini elə Üzeyir bəy sevgisi boyda sevgilə də yenidən oxuculara çatdırmışdır.

İki hissədən - birlikdə 34 çap vərəqi üst-üstə 536 səhifədən ibarət kitablar-da Üzeyir bəyin 150-dən çox nəşrlərdən kənara qoyulmuş məqaləsi, nəşrlərdə ixtisar və "redaktə" edilmiş 35-ə yaxın əsərlərinin tam mətni (1906-1915) yenidən oxucuların ixtiyarına verilmişdir. "Abad olasan abadanlıq", "Teatr və musiqi", "Gizli müşahidələr və ələmi-islam", "Dil davası", "Balaca felyeton. Qənd, çörək və ətin bəhsləri", "Ordan-burdan" və s. onlarla yazı ilk dəfə qəzetlərin mətnindən kitablara daxil edilmişdir.

(ardı növbəti sayımızda)